

"At græsse efter det meningsfulde..."

Tidligere udgivet i bogen
Transformationer – i social innovation og entreprenørskabsdidaktik
ISBN: 978-87-7298-976-1

Af **Hanne Føns**, Diakonhøjskolen, hf@diakonhojskolen.dk

Abstract

Fem studerende på professionsbachelor i Diakoni og socialpædagogik deltager i forløbet "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke" i foråret 2020, som er et didaktisk entreprenørskabseksperiment. Forløbet relaterer sig til de studerendes seks måneders lange praktik, hvor fænomenologien teoretisk er det bærende element.

At tilbyde en fænomenologisk horisont sætter fokus på andre perspektiver, end de studerende tidligere er blevet præsenteret for. I forløbet var fokuset subjektive oplevelser og de dertilhørende følelsesmæssige og kropslige fornemmelser med det sigte at kvalificere praksis og forstå egen professionsidentitet. At have et fænomenologisk afsæt for øje udfordrer samtidens herskende forståelser af faglighed til også at inddrage viden, som ikke er evidensbaseret eller kan registreres, men i stedet tager et afsæt i viden, som er "mærkbar" og også kan udgøre et æstetisk udtryk.

Ca. to år senere genbesøges fire af de studerende, som nu er socialdiakoner af profession. Overraskende har forløbet haft stor betydning for deltagerne, som nu er i (social)pædagogisk arbejde. Undersøgelsen viser, at de forandringsprocesser, som påbegyndtes i og under forløbet, stadig gør sig gældende. Særligt har deltagerne fået en fornyet måde at handle på i praksis, ligesom deres forståelse af professionsidentiteten har været under forandring. Det har været særligt betydningsfuldt og forandrende for deltagerne at arbejde med at inddrage følelser og fornemmelser som vigtige kilder til at informere praksis, men ikke mindst at have det meningsfulde som pejlemærke for øje i professionen.

Indledning

Hvad sker der med studerendes handlinger og selvforståelse af professionsidentitet på sigt, hvis undervisningen, rettet mod (social)pædagogiske områder, for en

Keywords: fænomenologi, entreprenørskabsdidaktik, meningsfuld læring, forandringsprocesser, professionsidentitet, mening

stund sætter parentes om dominerende (evidensbaserede) teoretiske indsigter. Og undervisningen i stedet præsenterer studerende for en fænomenologisk tilgang til viden, faglighed og professionen generelt, som overskrider skrevne såvel som uskrevne grundantagelser i faget (Rothuizen & Torgsverd, 2016).

Denne artikel formidler undersøgelsesresultaterne fra en followupundersøgelse af et tidligere forskningsprojekt udarbejdet af Nina Wisbech og undertegnede med titlen "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke" i perioden 2020-2021 (Føns & Wisbech, 2022). Teoretisk var fænomenologiske perspektiver bærende i dette projekt.

Fænomenologien er optaget af subjektive forståelser af fænomener, der træder frem for og begribes af os mennesker som betydningsfulde og almengyldige. Et fænomenologisk blik kan således sprænge den kulturelle og kontekstuelle ramme og åbne op for en langt større menneskelig og almen horisont. Fænomenologien rækker ud over sproget og sætter det før-sproglige og sanselige i spil. Det "mærkbare" får således forrang gennem et fokus på oplevelser og kropslige erfaringer og kan understøtte, at vi mennesker ikke mister følingen med øjeblikket og med livet generelt og har det værdi- og meningsfulde for øje (Herholdt-Lomholdt, 2018; Thorsted & Hansen, 2022; Thorsted, 2012).

Deltagerne i det omtalte forskningsprojekt genbesøges to år senere med ambition om at undersøge deres erindringer og oplevelser fra entreprenørskabsforløbet "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke", set retrospektivt.

Afsættet for followupundersøgelsen

Det synes nærliggende først at præsentere det didaktiske forløb (forskningsprojekt), som denne undersøgelse tager afsæt i.

Omdrejningspunktet for dette tidligere forskningsprojekt var en undersøgelse af prøvehandling baseret på to sideløbende entreprenørskabsdidaktiske forløb på henholdsvis pædagoguddannelsen i Viborg og professionsbachelor i Diakoni og Socialpædagogik på Diakonhøjskolen. Fælles for begge uddannelser er, at de professionsmæssigt retter sig mod det pædagogiske og socialpædagogiske felt.

Followupundersøgelsen fokuserer dog kun på det ene spor, repræsenteret af fem studerende på Diakonhøjskolen. De fem studerende havde alle meldt sig frivilligt og deltog i alle dele af forløbet.

Forløbet "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke" udfoldede sig i forskellige læringsrum skiftevis gennem workshops på uddannelsesinstitutionen og gennem systematiske handlinger/eksperimenter i praksis. Forløbet var teoretisk fænomenologisk forankret. Her følger en kort gennemgang:

Indledningsvis blev de fem studerende på Diakonhøjskolen introduceret for en fænomenologisk tilgang til viden med særligt fokus på at indfange "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke". Herefter var opgaven for de studerende at indfange sådanne øjeblikke i deres kommende praktik og nedskrive disse i en særlig fortællende og subjektiv form.

Halvvejs inde i praktikken blev der afholdt en workshop på Diakonhøjskolen, udformet som et undringsværksted, hvor de studerende gennem forskellige øvelser skulle dele og udforske deres "fundne" øjeblik med deres medstuderende. Tanken var, at de individuelle oplevede øjeblikke skulle udfoldes og undersøges for "gemte" værdier og fænomener, for derefter at udvælge det fænomen som var mest repræsentativt for øjeblikket. Sidst i undringsværkstedet var øvelsen for de studerende at give deres valgte fænomen et æstetisk udtryk med tanke på at almengøre øjeblikket, så andre kunne genkende og koble sig på oplevelsen.

Efterfølgende blev de studerende sendt ud i praktikken igen, nu med opgaven om at eksperimentere med det valgte fænomen i praksis med henblik på at skabe forandring og udvide forståelse af fænomenet i samspil med andre (kollegaer/borgere). Efter endt praktik blev der afholdt en afsluttende workshop på Diakonhøjskolen med fokus på evalueringen af forløbet.

Kort opsummerende var outcom fra dette projekt, at de studerende umiddelbart efter forløbet vurderede, at de havde forandret deres perspektiver på, hvordan de kunne handle i praksis. Ligeledes gav de studerende udtryk for, at deres videnshorisont syntes at være udvidet, og at de nu inddrog følelser og kropslige fornemmelser som værdifulde informationer i forhold til at kvalificere praksishandlinger (Føns & Wisbech 2022). Se (Føns & Wisbech, 2022) for en uddybende beskrivelse af entreprenørskabsforløbet/eksperimentet.

Followupundersøgelsens forskningsspørgsmål

De studerendes engagement i forløbet og særligt deres afsluttende evalueringer gjorde det tydeligt, at en fænomenologisk tilgang tilbyder aspekter, der synes væsentlige for og i praksis. De studerende fandt ligeledes fænomenologiske perspektiver meningsfulde og givende, set i forhold til forståelse og udvikling af deres professionsidentitet.

Ca. to år efter det didaktiske forløb "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke" genbesøges de studerende, som deltog i forløbet. Ærindet er at undersøge deltagernes oplevelse af det omtalte didaktiske forløb. Kan de overhovedet erindre noget fra det relativt korte forløb? I bekræftende fald, hvad husker de fra forløbet, og hvordan har disse oplevelser haft betydning for deres handlinger

i praksis og deres forståelse af deres professionsidentitet?

Undersøgelsesspørgsmålene er formuleret således:

"Hvad oplevede de studerende som over-skridende og meningsfuldt i læreproces-serne relateret til undervisningsforløbet?"

"Hvordan har læreprocesserne fået be-tydning/indflydelse for/på de studerendes forståelse og handlinger i relation til dannelsen af deres egen professions-identitet?"

Undersøgelsens metode

Det empiriske datamateriale består af materiale fra omtalte didaktiske forløb "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke", som blev indsamlet og bearbejdet fra maj 2020 til april 2021. Dette materiale omfat-ter projektbeskrivelser af didaktiske forløb, undervisningsoplæg, PowerPoint-præsen-tationer brugt i undervisningsregi samt lydoptagelser fra workshops.

Ligeledes er der i efteråret 2022 indsamlet data fra semistruktureret interview med fire ud af fem studerende fra forløbet. Den femte studerende svarede ikke tilbage på henvendelse om at deltage i denne follow-upundersøgelse.

De fire andre studerende har afsluttet deres uddannelse og er nu socialdiakoner af profession. Således benævnes de ikke længere studerende, men deltagere. Tre

af deltagerne arbejder i det (social)pæda-gogiske felt i henholdsvis en børnehave, en STU-uddannelse for unge med særlige behov og i Grønland med anbragte børn og unge. Den sidste studerende er job-søgende efter endt barsel. De 4 deltagere i followupundersøgelsen benævnes fremad-rettet som: Helene, Nanna, Tanja og Simo-ne. Den sidste deltager, som ikke deltog i followupundersøgelsen, men refereres til, kaldes Alfred. Alle deltagere er anonymi-seret gennem brug af pseudonymer.

To af deltagerne mødte fysisk frem til interviewet, og formen var et gruppe-interview. De to øvrige deltagere blev interviewet enkeltvis online, idet det des-værre ikke var muligt for disse at deltage fysisk.

Her ses et kort opsamlende rids med henblik på at danne overblik over under-søgelsen:

Maj – Nov. 2020: Fem studerende del-tager i et eksperimenterende didaktisk forløb med et fænomenologisk afsæt.

Juni 2021: Studerende dimitterer deres uddannelse og bærer titlen socialdiakoner.

Efteråret 2022: Studerende/deltagerne genbesøges og interviewes.

Followupundersøgelsens analysemetode
Datamaterialet blev analyseret med inspi-ration fra en tematisk metode.

I analyseprocessen blev lydoptagelser af interviewene genhørt og dernæst trans-skriberet. Første trin i den tematiske metode var at foretage en åben kodning i relation til: Hvad træder tydeligt frem? Hvad er forudset? Og hvad undrer mig? Dette trin tjente det formål at danne mig et overblik over datamaterialet og dets indhold. Andet trin var at læse materialet igen, denne gang for at udvælge udsagn, som besvarede undersøgelsesspørgs-målene – samt udsagn, som var særligt spændende eller indeholdt spændende perspektiver. I næste og tredje trin var opgaven at forsøge at finde fælles tema-tikker for udsagn, som kredsede om samme tema.

Da analyseprocessen er foretaget over en længere periode, blev andet og tredje trin foretaget flere gange med mellemrum, og til sidst udvalgte tematikker, for til sidst at udvælge tematikker som gentog sig, og tematikker som blev vægtet af informan-terne.

Undersøgelsens outcome

Afledt af overstående forskningsprojekt synes det nærliggende og interessant at forfølge deltagernes forandringsprocesser eller mangel på samme på længere sigt.

Til trods for, at det didaktiske forløb kun strakte sig over et relativt kort undervis-ningsforløb, samt at der var en mellem-liggende periode på ca. to år imellem forløbets afslutning og opfølgende inter-

views, kunne alle deltagere tydeligt gen-kalde sig forløbet. Tre af deltagere kunne hurtigt fremkalde sig specifikke øvelser og særligt den fænomenologiske tilgang fra projektet, mens det kneb for den fjerde deltager at huske det mere præcise ind-hold.

En samlet besvarelse synes naturlig, da resultaterne fra første spørgsmål ses at afspejle og have sammenhæng med projektets andet spørgsmål. Med afsæt i analysen viste der sig tre tematikker/oplevelser, som synes gennemgående i de studerendes erindringer, som i det neden-stående vil blive udfoldet.

- At rette sit blik mod det meningsfulde
- giver mening
- At turde fornemme det meningsfulde
- At udtrykke sig gennem æstetiske processer

"At rette sit blik mod det meningsfulde - giver mening"

To udsagn, som fremkom i interviewene med deltagere, var: *"Det gav så god mening at holde sig selv oppe på, hvad der giver mening"*, og *"Det var rart at være i en workshop (forløbet), hvor man dyrkede følelsen af, hvornår noget er meningsfyldt"*. Disse udsagn repræsente-rede en generel oplevelse hos deltagere. Udsagnene peger på, at det synes be-tydningsfuldt for deltagere at række ud efter det meningsfulde som pejlemærke for gode handlinger, både set i forhold til

hverdagens mange udfordrende situationer, men også i tilknytning til professionen generelt.

At have det meningsfulde for øje kan forstås som naturligt og indbærer det at være et autentisk menneske, hvid det fortolkes ud fra en fænomenologisk optik. Menneske vil således, for at at opretholde sin eksistens, græsse efter mening, forstået som at søge efter oplevelser, der generelt beriger hverdagen og tilværelsen med meningsfylde. Dette angår ikke blot den dybe alt-om-sig-gribende mening med livet, men vedrører også hverdagens mange og små meningsfulde hændelser. Ifølge eksistentiel fænomenologi er en søgen efter mening og det meningsfulde med til at definere os som mennesker (Thorsted & Hansen, 2022).

Det at søge det meningsfulde var i undersøgelsesforløbet teoretisk inspireret af professor i filosofi og idéhistorie Dorte Jørgensens fænomen "Skønhedserfaringer" og Sine Herholdt-Lombolts udlægning heraf. Skønhedserfaringer skal som udgangspunkt ikke forstås som det smukke, behagelige eller glædelige, men konkrete hverdagsoplevelser, der træder usædvanligt frem i det vanlige. Det er oplevelser, hvor mennesket får en fornemmelse af, at der er noget betydnings- og meningsfuldt på færde, som er svært at indfange og begribe, men alligevel inviterer til undring og forandring. Der er således tale om skelsættende oplevelser, som vi mennesker har

svært ved at ryste af os (Herholdt-Lombolt, 2018; Jørgensen, 2014).

Jørgensen (2014) anskuer disse oplevelser som "verdens sprækker", hvor etik og menneskelighed bryder frem og meddeler sig til mennesker. Disse oplevelser er således transcendentale, idet de overskrider det individuelle erfaringsniveau og bevæger sig mod det før-bevidste, som repræsenterer det universelle, fælles medmenneskelige værdier og det meningsfulde.

Som Herholdt-Lombolt (2018) beskriver, at man ikke kan planlægge disse skønhedserfaringer/menneskelige og meningsøjeblikke. I interviewene giver deltagerne udtryk for lignende erfaringer, som kan fortolkes som oplevelser med disse øjeblikke: "Man kan ikke fortælle, hvornår de (øjeblikkene) kommer eller optræder, men pludselig er de der." En anden beretter: "... altså, når man så sidder i situationen, så kan man mærke, hov der var den. Det er svært at sige, hvornår de opstår, eller hvorfor de opstår. Men når de er der, så kan man mærke det".

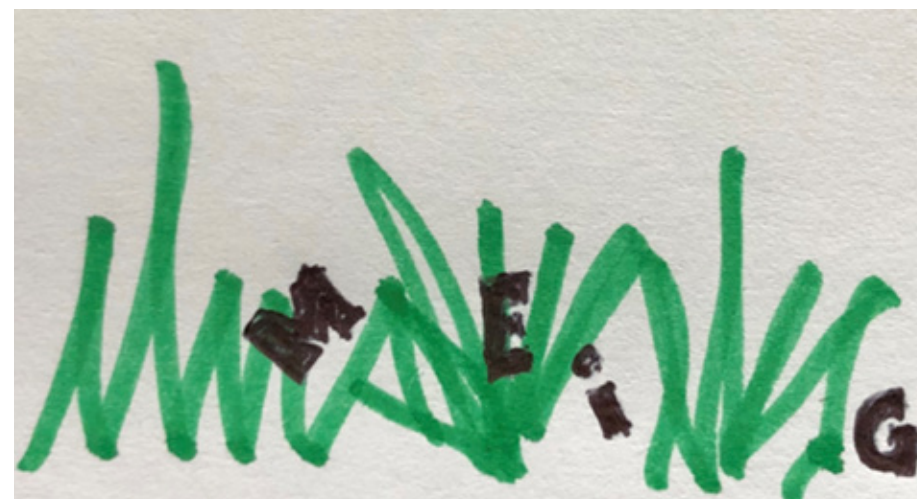
Denne optagethed og engagementet i at søge efter det meningsfulde knyttes ikke kun til det didaktiske forløb, men interviewmaterialet vidner om, at det trækker tråde til nuværende pædagogiske praksis to år senere. Særligt en af deltagerne, Nanna, udtrykker det meget eksplicit, hvor hun i forbindelse med en jobsamtale beskriver sin optagethed af

disse meningsfulde øjeblikke. Hun siger: "Jeg har fortalt min kommende arbejdsplads om dem (øjeblikkene) - altså, at det er dem, jeg stræber efter, altså at have de der øjeblikke, og det er derfor, at jeg gerne vil komme og være pædagog". I et andet udsagn fortæller Nanna, hvordan hun oplever værdierne, og hvordan de beriger hende i hverdagen: "De giver også en form for energi, altså gå-på-mod... og jeg tænker, okay - tingene skal nok gå, fordi disse her øjeblikke findes".

At stile efter disse øjeblikke giver således både energi og håb i Nannas pædagogiske arbejde - men øjeblikkene bliver også inspirationskilde og betydningsfulde i hendes liv generelt. Dette kan med afsæt i en fænomenologisk forståelse fortolkes

som om, at mennesket græsser efter det meningsfulde. Hun siger: "Det er jo de der øjeblikke, man lever lidt efter, som giver livet mening". Hun tænker tilbage og beretter om et af øjeblikkene: "Jeg har også et eksempel med mig og Thomas (manden), der lige har fået Esben. Jeg tror, Esben var 4 måneder gammel, og vi står og hører musik og står og kaster ham, sådan lidt fra arm til arm, og bare lige det der øjeblik, altså det sidder bare totalt printet ind i mit hoved, selv om at det jo ikke er noget særligt..."

Oplevelsen, Nanna refererer til i sit interview, kan fortolkes som "eksistentiel resonans". Et begreb, den tyske sociolog Hartmut Rosas introducerer, som forudsætter, at vi befinder os i en særlig stemning, en

'resonans-sfære'. Denne resonanssfære opstår, når vi indtager en forundringsparathed og en undringsramt modtagelighed, hvor vi selv træder til side for at lade verden meddele sig, og fænomenet kommer til orde (Rosa, 2021).

At turde fornemme det meningsfulde

At komme i kontakt med "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke" krævede, at deltagerne deltog på en særlig måde at være-i-verden på, hvor det "sanselige" fik opmærksomhed og fylde. Undringer og fornemmelser blev vigtige informationer i forhold til at kvalificere handlinger i pædagogisk praksis. Denne fænomenologiske og nye tilgang kan tolkes som overskridende og udvidende for deltagernes hidtidige forståelse af, hvilke former for viden god pædagogik bør bero på. Dette understøttes af følgende udsagn fra Helene, som understreger fænomenologiske kvaliteter: *"Mine følelser og fornemmelser er blevet en form for kompas til at navigere i mit pædagogiske virke i forhold til mine handlemuligheder"*. Følelser skal i denne kontekst ikke relateres til psykologiske følelser, men noget mere dybtfølt, som udspringer af det personlige møde med noget, som synes større end os selv, og udvider vores væren-i-verden (Thorsted & Hansen, 2022).

For at understøtte sådanne fornemmelser og følelser handler det ud fra praksisfænomenologi om en værensdimension,

der knytter sig til en ontologisk viden, hvor verden opleves fra indersiden, modsat en ontisk viden, der repræsenterer verden, hvor bevidste kognitioner samt teoretiske ståsteder er i spil. At indtage en ontologisk position er anderledes, og nedenstående udsagn fra af de interviewede kan fortolkes som oplevelser med denne position: *"Det, jeg har bidt mest mærke i, var, når vi så har været ude og prøve at bruge det her ude i praktikkerne, så skulle vi tage al teori væk, og så skulle vi mærke efter, hvordan det føltes på ens egen krop og i maven - og altså uden at eventuelt tænke, hvad er det her for en pædagogik, som jeg har lige nu. Det har jo en betydning, altså - man er jo ikke i tvivl om, når man sidder derude..."*

Det at validere et fænomenologisk afsæt og lade fornemmelser og følelser få fylde som et værdifuldt kompas, var et meget anderledes perspektiv, end deltagerne hidtil havde taget udgangspunkt i, hvilket understøttes af følgende udsagn fra Helene: *"Gennem forskningsprojektet har jeg fået en større bevidsthed omkring, hvordan man kan bruge sine følelser og fornemmelser som et pædagogisk redskab i praksis"*. Og hun fortsætter: *"...for mig selv har det betydet meget, jeg har altid været et følelsesmenneske, og jeg har vidst, at det var vigtigt for mig at kunne have det (følelser og fornemmelser) med mig altid, ...jeg har bare ikke været klar over, at det også kunne være*

en styrke, og hvordan det også kan være frisættende at bruge sine følelser og fornemmelser over for det, man står overfor".

Denne form for væren-i-verden udspiller sig også hos deltagerne i deres nuværende praksis, som kalder på en sensitivitet over for følelser og fornemmelser, hvilket Simone udtrykker således: *"Jeg synes bare, at man skal reagere på (sine fornemmelser af) det, der ligesom sker i rummet, eller er det, man kan mærke, øjeblikket kalder på. Det er noget, jeg tænker meget mere over nu, fremfor at sige: jamen i dag har vi planlagt, at vi skal ud, og de skal motorisk udfordres på den her måde...altså, man skal hvor gå ind i et rum og så mærke efter, det er det, vi skal i dag"*.

Ovenstående kan fortolkes som at udøve praksisfænomenologi, som kort handler om at møde livet uden et objektivt eller analytisk fokus, men understøtte evnen til at lytte og fornemme, hvad øjeblikket intuitivt kalder på.

At udtrykke sig gennem æstetiske processer

At beskæftige sig med praksisfænomenologi indeholder også en filosofisk undren, som ifølge professor Max van Manen handler om at filosofere med hjertet ud fra en berørt- og grebthed af forskellige livsfænomener. Den tyske filosof Hans-Georg Gadamer hævder, at for at nå ind til fænomenets essens og væsen fordrer

det en filosofisk såvel som æstetisk erfaringstilgang. Hvor filosofien kan bidrage med at sætte ord på tanker, kan den æstetiske skabelsesproces åbne vejen ind til den livsverden, hvor før-refleksive og før-kulturelle etiske erfaringer og indsigter bor (Thorsted & Hansen, 2022). I det didaktiske forløb var således indlagt æstetiske aktiviteter, som ud fra udsagn satte spor i alle deltagerne. Tanja fortæller i interviewet: *"Den der kreative proces, det synes jeg i hvert fald gav mig helt vildt meget. Måske er det også, fordi jeg er sådan en, der godt kan lide at visualisere ikke bare sidde og skrive hele tiden"*.

At arbejde med æstetiske processer og udtryk kan hjælpe med at overskride sprogets begrænsninger og en kognitiv forståelse af fænomener, vi mennesker undrer os over. Opgaven, de studerende blev præsenteret for i forløbet, var at give deres udvalgte "fænomen" et æstetisk udtryk. Processen handlede om at omsætte indtryk, værens-erfaringer og intuition, altså processer som også hører kunstnere til, for derigennem at skabe rum for en særlig sanselig stemthed (resonans) med fænomenet med henblik på at åbne op for nye facetter og udvide forståelsen af fænomenet (ibid.). Den æstetiske øvelse skulle således hjælpe de studerende med at transformere deres egne erfaringer og forståelser af et fænomen til en mere almenmenneskelige forståelse, som andre (studerende) kunne genkende, forstå og koble sig på.

I relation til arbejdet med de æstetiske udtryk blev der skabt en helt særlig fortættet stemning, en sanselig stemthed, i forbindelse med, at Alfred tog mod til sig og afspillede et digt, han havde skrevet i praktikken inspireret af de æstetiske øvelser i forløbet. Han startede ud med ordene: "På den ene side synes jeg det er lidt grænseoverskridende, det er det hele jo, pisse grænseoverskridende... men egentlig har jeg lyst til at udfordre mig selv".

I interviewet fortæller Nanna: "Jeg husker død-tydeligt, dengang vi skulle dele, hvad skal man sige - de kreative udtryk... Det var ret vildt at sidde i det rum, da vi hørte Alfreds digt, hvordan vi alle sammen kunne mærke, at det nærmest sitrede på væggene, igen en sådan lidt uforklarlig ting, der skete, da han satte det på, ikke?".

Den æstetiske proces står ikke blot tydeligt i deltagerne erindring, men har også inspireret dem til nye handlemåder i deres nuværende pædagogiske praksis. Tanja udtrykker det således i sit interview: "Jeg kan huske, da jeg lavede den der tegning med alle de forskellige problematikker, man kunne stå i, når man var hjemløs misbruger. Dem (tegningerne) arbejder jeg med, når jeg sidder med mine borgere nu, så laver jeg ligesom den her tegning inde i hovedet på mig selv, så jeg får det her helhedsbillede".

Men tegningen i hovedet rækker længere ud og angår ikke blot de borgere, Tanja skal understøtte i sit arbejde, men også hendes egen forståelse af, hvem og hvordan hun skal være og bruge sig selv i professionen. "Ligesom at jeg har den her tegning over mine unge, så har jeg den også lidt over mig selv... Nu tillader mig selv faktisk at være de fleste aspekter af mig på arbejde, selvfølgelig altid med en professionel tråd, det må gerne være "gakket", og det må gerne være useriøst, og det må gerne handle om fodbold eller arkæologi eller "True crime" (TV-serie)..."

De æstetiske øvelser kan således fortolkes til både at leve videre i forhold til nye handlemåder, men også være med til at forme professionsidentiteten hos deltagerne.

Diskussion & sammenfatning

Nu følger en diskussion af outcom fra undersøgelsen, som er udfoldet og behandlet i det ovenstående og kan konkretiseres i tre tematikker: "At rette sit blik mod det meningsfulde – giver mening", "At turde fornemme det meningsfulde" og "At udtrykke sig gennem æstetiske processer".

Disse tre tematikker ses at have sammenfald med de tematikker, som fremkom i den slutevaluering, deltagerne deltog i umiddelbart efter det didaktiske forløbs afslutning.

Her følger et udsnit af digtet:

At arbejde 50 timer om ugen tager på én.
De første par uger går det fint. Det er sjovt, du hygger dig.
Du følger med strømmen på trods af, at du er forvirret.
Du formår at holde hovedet oven vande.
Tiden går, og tiden går. Du mærker, hvordan tiden går fra dig.
Du når aldrig helt at se den pågældende uge foran dig, i dit hoved lever din bevidsthed altid i den foregående uge.
Den ene uge bliver til den næste, uden at du når at se dig om.
Tiden løber fra dig.
Mit overskud og min lunte bliver i takt med tiden mindre og mindre.

Jeg befinder mig nu på lærerværelset, det er tirsdag, jeg har lige haft dansk.
Næste lektion er engelsk, du plejer at være dér, hvor der er brug for dig.
Men i dag taber du hovedet.
Seks forskellige lektioner kan du potentielt være en del af.
Men at tage et skridt og forhøre dig ad, hvem der har brug for dig, er udelukket.
For din hjerne har sagt stop og kan ikke mere.
Den lukker ned, og selv den simpleste tanke kan den ikke føre til ende.
Så jeg står i rummet, mennesker, der flyver omkring mig; de har travlt.
Alt det, de skal nå.
Alt det, jeg skal nå. Alt det, min hjerne ikke kan nå.
Alt det, min hjerne ikke kan gennemskue, overskue.
Men kun beskue.

Min hjerne er tom, tænker jeg.
Se, det var en tanke, jeg kunne gennemføre.
Min hjerne bliver træt. Jeg bliver træt

Her blev der bl.a. spurgt til: *"Hvad er du blevet klogere på gennem forløbet"* og *"Hvilken betydning har forløbet haft for din tilgang til og handlinger i praksis"*. Slutevalueringen blev analyseret efter den tematiske metode (Braun & Clarke, 2006). Her var nogle af de tungtvejende tematikker: "Fokus på det meningsfulde", "Fokus på udvikling af kreative udtryksformer", "At få øje på nye tilgange til viden" og "Fokus på egne følelser, som et bidrag ind i pædagogisk virksomhed" (Føns & Wisbech, 2022).

Forandringsprocesserne synes derfor at fortsætte efter forløbets afslutning og skubbe til en overskridende forståelse hos deltagerne – i relation til deres tilgang til egen professionsidentitet samt handlinger deri.

Transformative processer fødes i hverdagspraksis

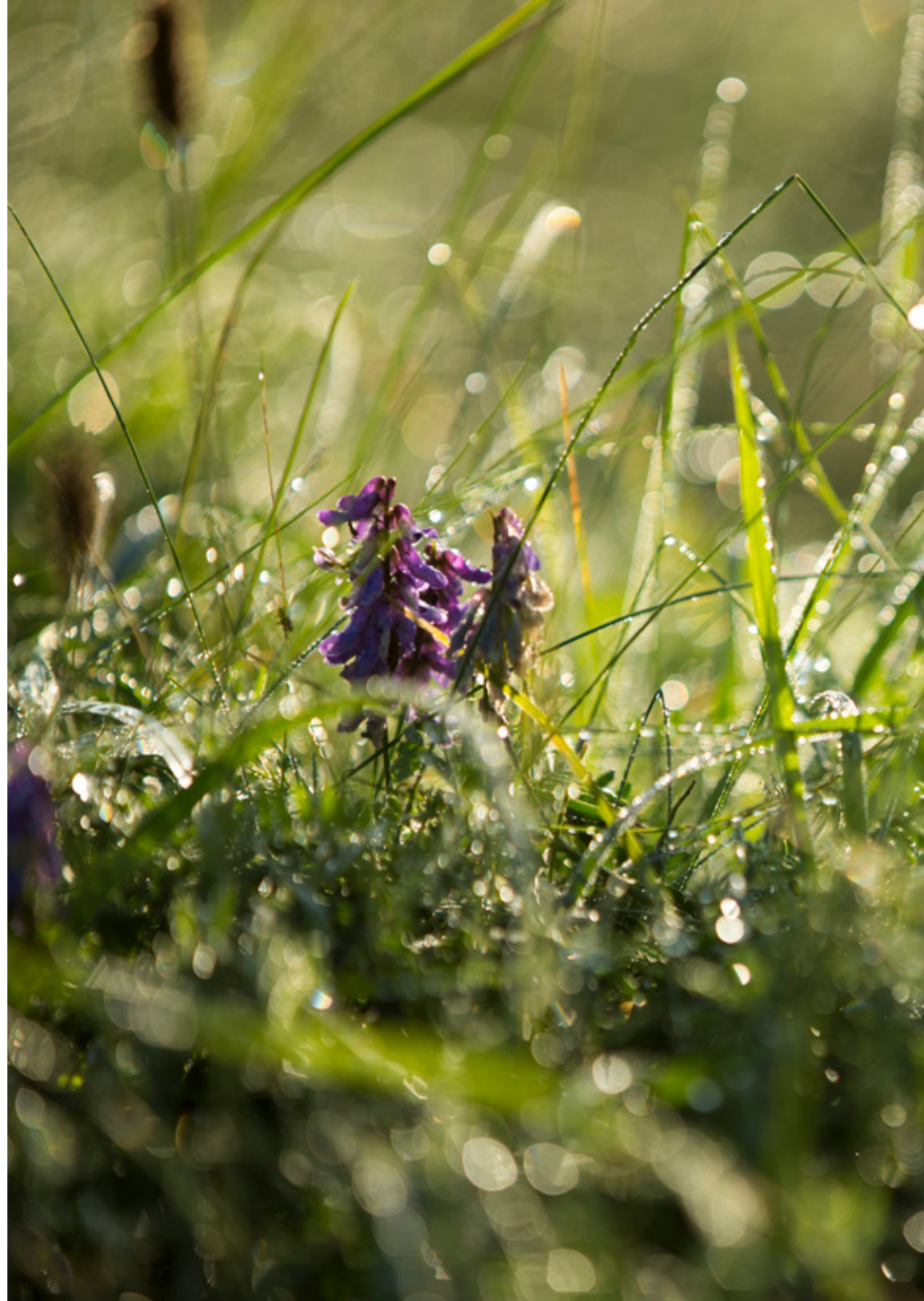
Tematikkerne var udledt af deltagernes subjektive, sansemæssige og kropslige erfaringer udsprunget af oplevelser i hverdagslivet i det (social)pædagogiske arbejde. Deltagerne tog udgangspunkt i "Menneskelige og meningsfulde øjeblikke" forstået som "mærkbare" oplevelser, som "satte sig" i sind og krop, hvor der havde været en fornemmelse af resonans (Føns & Wisbech, 2022).

Med afsæt i Blenker et al. (2012) kan deltagernes forandringsproces/transformation, både under det didaktiske

forløb samt i den efterfølgende periode, ses som entreprenørskab. Blenker et al. hævder, at entreprenørskabsundervisning og transformative processer må tage udgangspunkt i hverdagspraksis ("everyday practice") med afsæt i den enkelte aktørs evne til at opdage og handle på muligheder i hverdagslivet. Ifølge Blenker et al. skal iværksætteren dog tage afsæt i disharmonier, men i det didaktiske forløb, som undersøgelsen refererer til, bliver der modsat taget udgangspunkt i harmonier eller situationer med resonans. Pointen er imidlertid, at udgangspunktet for entreprenørskabs(undervisning) *ikke* skal opfattes som noget alment, men i stedet tage udgangspunkt i den enkelte aktørs subjektive oplevelser, som var udgangspunkt for det didaktiske forløb (ibid.).

Et bidrag til at kvalificere dømmekraften

Som titlen på det didaktiske forløb "Meningsfulde og menneskelige øjeblikke" afslører, var det meningsfulde i centrum. Således var deltagernes subjektivitet i spil, idet deres vurderinger af, hvad der synes værdi- og meningsfuldt i hverdagssituationer, dannede afsættet for forløbet. Det at kunne vurdere og pejle efter, hvad det "gode er at gøre", altså bedømme, hvad der er værdifuldt at pejle efter, er indlejret i den (social)pædagogiske profession og benævnes undertiden som praksisviden. Antikkens filosof Aristoteles døbte denne viden som "fronesis", som retter sig mod at gøre det gode og det rette. Max van Manen beskriver en lignende viden

kaldet pædagogisk takt (Pedagogical tact), som en viden med egne fænomenologiske kvaliteter og egen normativ integritet. Pædagogisk takt er endvidere forbundet med sensitivitet og en kropslig og sanse- lige moralsk fornemmelse af, hvordan man kan handle passende og taktfuldt (Rothuizen, 2016).

Den fænomenologiske tilgang med tilhørende refleksioner og øvelser, som det didaktiske forløb tilbød deltagerne, hvor det "mærkbare" og kropslige erfaringer fik plads, kan ses som et bud på en ramme for en metode til at kvalificere den enkeltes dømmekraft. Rothuizen (2016) hævder ligefrem, at dømmekraft i pædagogisk praksis er en grundpille for faget, og arbejdet med at kvalificere den er et væsentligt element i uddannelsen til professionen.

Dømmekraft forankret i et fænomenologisk afsæt kan dog ikke stå alene som vidensgrundlag for (social)pædagogisk arbejde. Og på mange måder kan fænomenologiske perspektiver virke ude af trit med de diskurser, som er herskende omkring os i dag, idet samtiden er optaget af et videnskabsteoretisk grundlag, som baserer sig på evidens. evidensbaseret. Men der er brug for at udvide vidensgrundlaget ifølge speciallæge Imran Rashid og sociolog Rikke Østergaard. De hævder, at samtidens dominerende vidensformer ikke kan udgøre det faglige grundlag alene, idet

sådanne former for viden kan fremstå som et "videnskabeligt slør", der kan tilsløre levende og værensmæssige aspekter i og ved verden (Thorsted & Hansen, 2022).

En eksistentiel længsel efter det meningsfulde

Såvel output fra slutevalueringen af det didaktiske forløb samt outcom fra den beskrevne followupundersøgelse viser, at det at rette sig mod det meningsfulde har affødt engagement, energi og motivation hos deltagerne. At bringe det betydnings- og meningsfulde ind i praksis som genstand for refleksion som pejlemærke giver mening for deltagerne.

Katrin Hjort (2006) anfører i denne sammenhæng, at professionalisme i professioner, som har med mennesker at gøre, rummer tre former for viden: *En viden* (teoretisk), *En kunnen* (forstået som en handlekraft) og *En villen*, som er værdiforankret. Og når (social)pædagogik handler

Menneske vil således, for at at opretholde sin eksistens græsse efter mening, forstået som at søge efter oplevelser, der generelt beriger hverdagen og tilværelsen med meningsfylde.

om at *ville* noget med andre, er det nærliggende og naturligt at spørge om, hvad den enkelte professionelle vil? Eller hvilke værdier, som er bærende for det sted, han/hun vil føre det andet menneske hen til?

Argumentationen for at have det værdi- og meningsfulde for øje i professionen/arbejdslivet, kan yderligere blive forstærket af de samfundsvilkår, som skaber rammen om vores liv i dag. Drømmen om frihed og velstand, som mange generationer har higet efter, er for manges vedkommende indfriet. Tillige har vi i Danmark et egalitært demokrati, ligesom vi har en høj levestandard set i forhold til andre nationer. Men den ydre materielle velstand gør det ikke alene, vi søger og mangler en fornemmelse af noget, som er større end os selv – en dybde, så vores tilværelse ikke bliver forfladiget. Thorbjørn Hansen (2008) hævder, at vi mennesker ligefrem kan have en eksistentiel længsel, hvorfor vi søger efter meningen med (arbejds)livet.

Afslutning og konklusion

Afsluttende vil jeg konkludere, at undersøgelsen viser, at et didaktisk forløb med entreprenørskab som fortegn kan transformere deltageres måde at begribe deres opgaver og professionsidentitet på, båret af eksistentielle refleksioner og bidrag fra egne sansemæssige og kropslige fornemmelser af, hvad der er det "gode" og meningsfulde er at gøre.

Gennem interview af færdiguddannede socialdiakoner fandt jeg ud, at tre ud af fem tydeligt husker det forløb, de deltog i som studerende. Deltageres oplevelser i forbindelse med forløbet har spillet en rolle, når de konstruerer deres narrativ omkring egen professionsidentitet.

Det synes også bemærkelsesværdigt, at et relativt kort undervisningsforløb faktisk kan skabe forandringer i og hos deltagerne. Måske kan begrundelsen findes i, at forløbet overordnet beskæftigede sig med et alment menneskeligt og eksistentielt tema; det meningsfulde.

Referencer

- Blenker, P., Frederiksen, S. H., Korsgaard, S., Müller, S., Neergaard, H. & Thrane, C. (2012). Entrepreneurship as everyday practice: towards a personalized pedagogy of enterprise education. *Industry and Higher Education*, 26(6), 417-430.
- Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1191/1478088706QP0630A>
- Føns, H. & Wisbech, N. (2022). En hermeneutisk fænomenologisk rejse mod nye horisonter. I: Ramsgaard mfl. (red.) (2022) *Mulighedernes didaktik*. Frydenlund.
- Hansen, F. T. (2008). *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær*. Hans Reitzels Forlag
- Hansen, F. T. (2012). Den eksistentielle fænomenologis særlige tone og musikalitet. I: Keller, K.D. (red.) *Den menneskelige eksistens – introduktion til den eksistentielle fænomenologi*. Aalborg Universitetsforlag.
- Herholdt-Lomholdt, S. M. (2018). *Skønne øjeblikke i sygepleje – en kilde til innovation?* [Ph.d afhandling] Aalborg Universitet.
- Hjort, K. (2006). *Professionalisering af arbejdet med mennesker – honnet ambition eller demokratisk nødvendighed?* FTF Fokus Nr. 4 oktober 2006.
- Jørgensen, D. (2014). *Den skønne tænkning. Veje til erfaringsmetafysik religionsfilosofisk udmøntet*. Aarhus Universitetsforlag.
- Rosa, H. (2021). *Resonans*. København. Forlaget Eksistens.
- Rothuizen, J. J. (2016). Pædagogik og viden. I: Rothuizen, J. J. & Torgsverd, L. (red.) *Pædagogiske ballader. Perspektiver på pædagogens faglighed*. (s. 179-208) Samfundslitteratur.
- Rothuizen, J. J. & Torgsverd, L. (2016). Pædagogik og opdragelse som ballade. I: Rothuizen, J. J. & Torgsverd, L. (red.): *Pædagogiske ballader. Perspektiver på pædagogens faglighed*. (S. 11-30) Samfundslitteratur.
- Thorsted, A.C. og Hansen, F. T. (2022). *At tænke med hjertet*. Forlaget Klim.